

Jäljittelyä vai jäljentämistä? Professori Ericus Achreliuksen englanninkieliset gratulaatiot Turun Akatemiassa 1640–1660 -luvuilla

Matti Peikola

Ensimmäiset Suomessa painetut englanninkieliset tekstit laati Turun Akatemian lääketieteen professori Ericus Achrelius (k. 1670). Tekstit edustavat akateemista tilapäisrunoutta. Artikkelissa tarkastellaan Achreliuksen kymmenen Akatemian väitöskirjoihin ja puheisiin liitetyn englanninkielisen gratulaation (onnittelurunon) julkaisukontekstia, sisältöä sekä teksti- ja kirjahistoriallisia yhteyksiä. Achreliuksen kaikki englanniksi kirjoitetut gratulaatiot ovat psalmien mukaelmia. Tämä tekstilaji oli jo 1500-luvun alkupuolelta lähtien saavuttanut suurta suosiota varsinkin protestanttien keskuudessa. Tutkimuksessa osoitetaan Achreliuksen käyttäneen onnittelurunjensa lähteenä v. 1564 ensimmäistä kertaa julkaistun skotlantilaisen metrisen psalttarin tekstejä niitä osin muokaten, osin sellaisenaan kopioiden. Psalttarista otettiin vuoteen 1640 mennessä yli 60 painosta. Achreliuksen käyttämää psalttarin painosta ei tämän tutkimuksen puitteissa voida tarkasti tunnistaa. Tekstivarianttien vertailu osoittaa todennäköiseksi lähdeokseksi jonkun kirjanpainaja Andro Hartin perillisten vuoden 1630 vaiheilla Edinburghissa julkaisemista painoksista. Achrelius oli 1630-luvulla toiminut skotlantilaistaustaisen Sithonin (Seton, Sitton) perheen poikien yksityisopettajana Uppsalassa.

I

Englannin kielen nykyiseen valta-asemaan maailmankielenä ja tiedeyhteisön *lingua francana* oli 1600-luvun puolimaissa pitkä matka. Eurooppalaisessa katsannossa englantia oli yhä provinsiaalinen Brittein saarilla puhuttu kieli, jonka osaamisesta ei kansainvälisissä yhteyksissä juurikaan katsottu olevan hyötyä. Nykykielten joukossa ranska oli syrjäyttänyt italian kansainvälisen diplomatian kielenä, ja sen asema oli Ludvig XIV:n hallituskauden kuluessa edelleen vahvistumassa.¹ Ruotsin valtakunnassa saksalla oli perinteisesti ollut tärkeä asema poliittisten, kaupallisten ja uskonnollisten yhteyksien ansiosta.² Luterilaisille tieteenekijöille saksan osaaminen koettiin niin välttämättömäksi, että Turun Akatemiaa hahmoteltaessa Johannes Gezelius vanhempi jopa esitti Turkuun tarvittavan erillinen tämän kielen oppituoli.³ Gezeliuksen toteutumattoman ehdotuksen taustalla saattoi olla Uppsalan yliopistoon jo vuonna 1637 perustettu ranskan professuuri, joka oli ensimmäinen nykykielten professuuri pohjoismaissa.⁴ Yliopistomaailmassa vallitsi silti toistaiseksi lähes ylittämätön kuilu nykykielten ja latinan (sekä Raamatun alkukielten) aseman välillä. Kuten Enkvist toteaa, olivat ensin mainitut statukseltaan *infra dignitatem* jälkimmäisiin verrattuina.⁵

¹ Ranskan ja italian asemasta uuden ajan alussa, ks. Merisalo 2003.

² Saksan asemasta, ks. Laasonen 2003.

³ Aalto 1986, s. 13.

⁴ Hovdhaugen et al. 2000, s. 28. Uppsalaan perustettiin saksan professuuri 1694 (ibid.).

⁵ Enkvist 1999, s. 13.

Käytännössä tämä näkyi siinä, että perinteisesti vain latina ja Raamatun alkukielet miellettiin tieteellisen mielenkiinnon kohteiksi, joita opiskeltiin oppineiden opastuksella; nykykielet taas ymmärrettiin lähinnä kielimestarin avustuksella harjoiteltaviksi välineellisiksi taidoiksi.⁶ Niinpä kun Turun Akatemiaan uudeksi kielimestariksi valittu Jacques Fleury (de l'Ecluse) vuonna 1728 halusikin opettaa ylimmästä, ainoastaan professoreille kuuluvasta kateederista, herätti vaatimus luonnollisesti kohua.⁷

Valtakunnan tietävästi ensimmäinen englantia opettanut yliopistollinen kielimestari Jacob Ruth toimi hänkin Turun Akatemiassa 1720-luvulla.⁸ 1600-luvun kielimestareiden tiedetään opettaneen ranskaa, italiaa, espanjaa ja mahdollisesti myös saksaa.⁹ Englannin poissaolo heijastanee edelleen yleisesti vallinnutta käsitystä kielen sosiaalisesta tai käytännöllisestä vähämerkityksellisyydestä. Tästä kertoo konkreettisesti Bartholdus Rajalenin Turussa 1683 julkaisema latinan kielioppi. Tekijä asettaa latinan lisäksi opeteltavat kielet prioriteettijärjestykseen, joka mitä ilmeisimmin heijastaa hänen käsitystään niiden käytännöllisestä merkityksestä paikallisessa kontekstissa: 1. suomi; 2. ruotsi; 3. saksa; 4. puola, venäjä, viro ja latvia; 5. ranska; 6. heprea ja kreikka.¹⁰

Jo 1600-luvun viimeisinä vuosikymmeninä on Ruotsissa silti havaittavissa asennemuutos suhtautumisessa Englantiin ja sitä kautta myös englannin kieleen. Ruotsalaisten opintomatkoja Englantiin tarkastellut Rydberg kiinnittää huomiota tieteellisten yhteyksien lisääntymiseen Ruotsin ja Englannin välillä varsinkin The Royal Societyn perustamisen jälkeen 1662.¹¹ Luonnontieteilijöiden lisäksi myös orientalistit ja teologit suuntasivat usein mielenkiintonsa Englantiin.¹² Englannin kielen kasvaneesta merkityksestä kertoo mm. se, kuinka Lundin yliopistoon uutta kielimestaria valittaessa vuonna 1703 annettiin englannin osaamiselle painoarvoa, koska se katsottiin hyödylliseksi ja tarpeelliseksi (”nyttige och nödige”) teologian opinnoissa.¹³ Vaikka enin osa esimerkiksi Turun Akatemiassa julkaistujen tutkimusten lähdeaineistona käytetystä englantilaisperäisestä teologisesta ja muusta tieteellisestä kirjallisuudesta olikin edelleen latinaksi kirjoitettua, heijastaa tämän lähderyhmän suhteellinen kasvu 1600-luvun viimeisinä vuosikymmeninä englantilaisen tutkimuksen tieteellisen painoarvon lisääntymistä. Vallinkosken Turun Akatemian väitöskirjoihin perustuvan sitaattianalyysin perusteella kasvoi englantilaisperäisiin teoksiin tehtyjen viittausten osuus vuosien 1654–1681 2,8 prosentista vuosien 1682–1713 4,8 prosenttiin kaikista viittauksista.¹⁴

Ensimmäinen Turun Akatemiassa julkaistuissa tutkimuksissa esiintyvä viittaus englanninkieliseen tekstiin on Vallinkosken mukaan peräisin vuodelta 1654 valtio-opin, historian ja lainopin professori Michael Wexioniuksen (Gyldenstolpe) johdolla ilmes-

⁶ Bratt 1977, s. 19.

⁷ Aalto 1986, s. 15; Klinge 1987a, s. 493.

⁸ Laine 2003, s. 156; Pahta 2008, s. 19.

⁹ Kielimestareista Turussa, ks. Bratt 1977, s. 19; Klinge 1987a, s. 492–493; Laine 2003, s. 156–157; Merisalo 2003, s. 127. Ks. myös Hovdhaugen et al. 2000, s. 27–28.

¹⁰ Hovdhaugen et al. 2000, s. 96; Pahta 2008, s. 19.

¹¹ Rydberg 1951, s. 66–73

¹² Jacobowsky 1928, s. 111, Rydberg 1951, s. 52ff.

¹³ Kleberg 1942, s. 138.

¹⁴ Vallinkoski 1948, s. 259; ks. myös Laine 2003, s. 158.

tyneessä väitöskirjassa.¹⁵ Wexioniuksen kollegoista englantia osasivat mahdollisesti myös hänen edeltäjänsä lainopin oppituolin haltijana Johannes Dalekarlus (Stiernhöök) sekä teologian professori Johannes Terserus vanhempi. Dalekarlus oli vuonna 1628 viettänyt kaksi kuukautta Oxfordin yliopistossa, kun taas Terserus oli vierailut Englannissa 1630-luvulla.¹⁶ Lääketieteen (ja anatomian) professori Ericus Achreliuksen kohdalla voidaan englannin kielen taitoa sen sijaan pitää varmana. Achreliukselta on näet säilynyt kymmenen englanniksi kirjoitettua gratulaatiota, joita tässä artikkelissa tarkastelen yksityiskohtaisemmin. Aluksi on kuitenkin syytä esitellä Achreliuksen henkilöhistoriaa.

II

Ericus Danielis Achrelius (s. 15.4.1604), tilanhoitajan poika roslagenilaisesta Åkersin pitäjältä, kirjoittautui Uppsalan yliopistoon kesäkuussa 1620.¹⁷ Uppsalassa hänen opintonsa etenivät puhetaidon, historian, matematiikan ja fysiikan kautta lopulta lääketieteeseen, jonka alalta hän puolusti paracelsistisen professori Johannes Raicuksen johdolla laadittua maisterinväitöskirjaa vuonna 1629.¹⁸ Tältä ajalta on peräisin Achreliuksen 11.3.1627 pitämä latinankielinen mikro-makrokosmosteoriaa puolustava puhe, jonka Kallinen niin ikään katsoo kertovan kiinnostuksesta Paracelsuksen oppeihin.¹⁹

1630-luvulla Achrelius vaikutti edelleen Uppsalassa, jossa hän toimi yksityisopettajana skotlantilaissyntyisen upseeri David Sithonin (Sitton, Seton) pojille.²⁰ Kyseessä olivat Uppsalan yliopistoon vuonna 1634 kirjoittautuneet John ja David.²¹ Yliopiston konsistorin pöytäkirjoista ilmenee, että Achrelius jatkoi poikien opettajana näiden yliopisto-opintojen aikana. Vuosina 1636–39 ”Ericus Danielis med sine discipulis” esiintyvät pöytäkirjoissa useaan otteeseen pitkäaikaisessa prosessissa, jossa Achreliuksen epäiltiin usuttaneen poikien rengin Bengt Pederssonin erään Carolus

¹⁵ Vallinkoski 1948, s. 260.

¹⁶ Stiernhöökistä Jacobowsky 1928, s. 112; Terseruksesta Rydberg 1951, s. 53. Turun Akatemian oppituolien haltijoista suurvaltakaudella Nuorteva 2001, s. 158–161.

¹⁷ Keskeisiä aikalaislähteitä Achreliuksen toiminnasta Turussa ovat Akatemian konsistorin pöytäkirjat (*Consistorii Academici Aboensis äldre protokoller*, 1884–1887, 2 vol.) sekä konsistorin ja kansleri Per Brahen välinen kirjeenvaihto (Schybergson toim. 1922–1938, 3 vol.). Elämäkertatietoja tarjoaa myös Daniel Achrelius isänsä hautajaispuheessa (Achrelius [1670]; uudelleenjulkaistuna Stiernman 1731, s. 573–596). Anonyymissä *Åbo Tidningar* -lehden Achreliusta käsittelevässä tekstissä (Kårt Lefwernesbeskrifning 1793) mainitaan professori Petrus Bergiuksen julkaisseen Achreliuksen hautajaisiin liittyvän ”kutsun/tiedonannon” (”ett Program”). Mikäli tieto pitää paikkansa, kyseinen julkaisu ei tietävästi ole säilynyt – ellei maininnalla sitten virheellisesti tarkoiteta professori Miltopaeuksen laatimaa runomuo-toista johdatusta Daniel Achreliuksen hautajaispuheeseen, josta myös olisi saatettu käyttää *program*-sanaa (ks. Stiernman 1731, s. 571–572; Melander 1953, s. 220–221, nro 551). Achreliuksen elämäkertatiedoista ks. myös Stiernman 1719, s. 5; Bergius 1758, s. 115–116; Bilmark 1801, s. 421–423; Sacklén 1824, s. 375–376; Tengström 1836, s. 116–117; Fagerlund ja Tigerstedt 1890, s. 13–17; Castrén 1927; Kallinen 2000.

¹⁸ Kallinen 2000. Ensimmäisen kerran Achrelius oli puolustanut väitöskirjaa Uppsalassa jo vuonna 1625 (ibid.).

¹⁹ Kallinen 2000.

²⁰ Achrelius [1670], f. C2v. Kyseessä on mahdollisesti Uplannin rykmentissä vuonna 1644 luutnanttina mainittu David Seton; ks. Ridderstad 1903, s. 3.

²¹ Uppsalassa opiskelleista skoteista, ml. Sithonin veljekset, ks. Fischer 1907, s. 255.

Caroli Rosingiuksen kimppuun nuijalla ja veitsellä varustautuneena.²² Pöytäkirjoista käy niin ikään ilmi, että Achrelius oli 1630-luvun puolivaiheilla saanut taloudellista tukea valtakunnandrotsi Gabriel Oxenstiernan puolison Merta Bielken yliopistolle tekemästä testamenttilahjoituksesta.²³ Bielken stipendiaattina hän esiintyy myös laatimansa kuningas Kustaa II Aadolfin muistolle omistetun ruotsinkielisen valitusrunon nimiölehdellä.²⁴

Achreliuksen mahdolliset varhaiset yhteydet Turkuun ovat hämärän peitossa. Akatemian konsistorin pöytäkirjassa 14.11.1640 hänen joka tapauksessa mainitaan saapuneen Turkuun kahdeksan päivää aiemmin ja ilmoittautuneen oitis rehtorille lääketieteen oppituolin tavoittelijana.²⁵ Vastaperustetun Akatemian lääketieteen professoriin valittu Olof Regelius ei Alankomaissa suoritettavien jatko-opintojensa vuoksi ollut vastaanottanut virkaa, ja se oli käytännössä avoimena.²⁶ Pöytäkirjassa Achreliuksen mainitaan Uppsalassa ”berömmeligen in facultate Medica en tijdh longh studera haf:r och sådant in praxi lyckeligen see låhit”, joten hänellä katsottiin olevan tehtävän edellyttämät tieteelliset ja käytännölliset valmiudet.²⁷ Koska professorin tarpeellisuus todettiin ja paikallista vastaavat taidot omaavaa henkilöä ei ollut tarjolla, päätti konsistori sallia Achreliuksen toistaiseksi jäädä extraordinariuksena opettamaan niitä, jotka Akatemiassa haluavat lääketiedettä opiskella.²⁸ Samalla ryhdyttiin toimenpiteisiin Achreliuksen nimittämiseksi virkaan. Kansleri Brahen suosiollisella myötävaikutuksella holhoojahallitus nimitti hänet lääketieteen professoriksi 20.9.1641.²⁹

Achreliuksen lähes kolmikymmenvuotisen virkauran huipentumana voidaan pitää hänen kahta rehtorinkauttaan lukuvuosina 1643–44 ja 1650–51.³⁰ Lukuvuosittain professorilta toiselle siirtyvistä rehtorin tehtävistä huolehtiminen on nähtävä osana professorien laajempaa osallistumista Akatemian yhteisten asioiden hoitoon. 1640- ja 1650-luvuilla Achreliuksen toimiin kuuluivat muun muassa erityyppiset tarkastajan tehtävät – konsistorin pöytäkirjojen perusteella näitä olivat varsinkin lukuisat matkat Akatemian

²² Jutun monopolvisen käsittelyn aikana Achrelius joutui mm. istumaan yliopiston karsserissa tekojansa miettimässä ja konsistori moitti häntä siitä, että hän oli toistuvasti jättänyt huomioimatta haasteen saapua asian jatkokäsittelyyn. Ks. Sallander 1968, s. 302–305, 308–312, 314–315; 1969, s. 9, 16, 21, 43, 158–159, 161–163, 219–220.

²³ Sallander 1968, s. 310; 1969, s. 16–17.

²⁴ Achrelius [1632]. Runo julkaistiin uudelleen kymmenisen vuotta myöhemmin (Achrelius 1641); kenties tarkoituksena oli edesauttaa Achreliuksen nimittämistä professoriksi Turussa.

²⁵ *Consistorii* 1884, s. 16.

²⁶ Ks. esim. Kallinen 2000.

²⁷ *Consistorii* 1884, s. 16–17.

²⁸ *Consistorii* 1884, s. 17. Konsistorin kirje kansleri Brahelle 16.12.1640 (Schybergson 1932, s. 9–10). Ks. myös maaherra Melchior von Falkenbergin asiaa koskeva kirje kansleri Brahelle 20.12.1640, jossa tämä valaisee laajemmin konsistorin ja piispan Achreliusta koskevan päätöksen taustoja: Achreliuksen oman kyvykkyyden ohella oli merkittävää, että ”man hafwer fåå till att wällia, och dee som der till beqwem kundhe wara, ähre mest alle på andre orter Angaserade, och vthi Thienster antagne”. (Schybergson 1932, s. 11) Maaherran kirjeestä ei käy tarkemmin selville, keitä poissaolevia henkilöitä tässä tarkoitettiin.

²⁹ Brahen vastauskirje konsistorille 18.2.1641, jossa tämä lupaa suositella Achreliusta holhoojahallitukselle (Schybergson 1922, s. 16–17). Kuningattaren (so. holhoojahallituksen) päätös, ks. Jörgensen 1940, s. 10.

³⁰ Ks. Fagerlund ja Tigerstedt 1890, s. 14; Kallinen 2000. Turun akatemian ensimmäinen painettu rehtorinplakaatti on peräisin toukokuulta 1644, kun Achrelius eroavana rehtorina esitti kutsun seuraajansa virkaanastujaisjuhllisuuksiin (ks. Klinge 1987b, s. 102).

tiluksille Varsinais-Suomeen ja Hämeeseen, mutta myös esimerkiksi Akatemian rakennuskannan tarkastaminen ja kirjapainon kirjasintyyppien inventaario.³¹

Oppihistoriallisissa katsauksissa Achreliuksen toimintaa professorina on perinteisesti silti tarkasteltu varsin kriittisessä valossa.³² Niinpä jo Tengström yliopiston viranhaltijoita käsittelevässä teoksessaan (1836) toteaa Achreliuksesta, että ”[u]nder de sednare åren af sin lefnad fyllde han hvarken såsom lärare eller läkare sin plats”.³³ Kritiikin taustalla on ennen muuta kirjallisuudessa usein mainittu jupakka vuodelta 1661, jolloin virkavelvollisuuksiaan ja professorin asemaansa laiminlyönyttä Achreliusta uhattiin virasta erottamisella, ellei tämä välittömästi parantaisi tapojaan. Asiaa erityisen innokkaasti ajanut piispa ja varakansleri Terserus valitti kansleri Brahelle syyskuussa 1661 kahdesta Akatemiaa kohdanneesta kahdesta ”tavattomuudesta” (”Enormiteter”) – yksi opettajakunnan, toinen opiskelijoiden puolella. Opiskelijoihin liittyi paljon kohua herättänyt ylioppilas Eoleniuksen mustan magian harrastus, kun taas opettajien puolella ongelmaksi oli muodostunut se, että

M. Ericus Achrelius Med. Professor hafwer nu alt sedan han kom hijt nu snart 20 år aldrih hafft någon Disputation, ej heller någon Lection. Vthi första 7 eller 8 åhren war han fuller fljigtig att läsa Publice och privatim men sedan hafwer denne fljiten meer och meer förfallit. Alt sedan iagh kom hijt³⁴ hafwer han än aldrih läst någon Lection vthi Publico loco, sällan kommit tillstädes uthi Consistorio Acad. ehuru well had altijdh blifwer kallat. Ganska sällan går i Kyrkia, men aldrih ståår iblandh andre Professores, mångom till stoor förargerlse. Wij hafwe förmaant honom publice in Senatu, men ingen bättringh spordt. I Wåhras gick iagh tillijka medh Rectore och Fac. Phil. Decano effter Senatus Academici begäran heem till honom och formaante honom om thessa stycken, Tå lofwade han att när dagarne blifwe något varme wille han läsa publice, komma till Consistorium och gåå flitigare i Kyrkian och ståå iblandh the andra Professores. Men thet är af honom ingen bättringh att förwenta.³⁵

Terseruksen epäilyistä huolimatta Achrelius kuitenkin vaikuttaa terästytyneen välittömästi sen jälkeen, kun Brahelta saapunut mahdolliseen erottamismenettelyyn turvautumisen maininnut kirje oli professorin itsensä läsnä ollessa luettu konsistorin istunnossa 22.10.1661.³⁶ Varakansleri-piispa saattoikin raportoida Brahelle 5.12., että kirjeen lukeminen aiheutti Achreliuksessa seuraavanlaisen reaktion:

³¹ Tarkastusmatkoista, ks. *Consistorii* 1884, esim. s. 136–137, 262, 266–267, 301, 303, 364. Akatemian rakennusten tarkastuksesta, *Consistorii* 1884, s. 575; Peter Hanssonin kirjapainon inventaarion tuloksista *Consistorii* 1887, s. 16.

³² Ks. esim. Castrén 1927; Heikel 1940, s. 93–94; Vallinkoski 1949, s. 2; Leikola 1983, s. 234–235, Kallinen 2000.

³³ Tengström 1836, s. 117.

³⁴ Terserus tarkoittanee tässä paluutaan Turkuun piispan virkaan vuonna 1658. Hän oli toiminut Akatemian teologian professorina 1640–47, mutta siirtynyt sen jälkeen Uppsalaan (ks. Laasonen 2000).

³⁵ Terserus Brahelle 19.9.1661 (Schybergson 1932, s. 190). Achreliuksen virkatehtävien laiminlyöntien puiminen oli alkanut konsistorissa jo edeltävänä talvena (ks. *Consistorii* 1887, s. 262, 278, 281–282). Keväällä 1660 oli konsistorissa käsitelty Achreliuksen palvelijattaren Beata Yrjöntyttären lapsenmurhajuttua, jossa professori itsekin oli joutunut kiusalliseen välikäteen (*Consistorii* 1887, s. 215–218). Tiedossa ei ole, oliko tällä prosessilla millään vaikutusta vuoden 1661 jupakkaan.

³⁶ Kirjeen lukemisesta mainitaan konsistorin pöytäkirjassa (*Consistorii* 1887, s. 319). Brahen kirje, ks. Schybergson 1922, s. 76–77.

Thetta hade hoos honom en sådan effect, att han strax thär effter begynte läsa publice ställa sigh in i Professorum bänck mitt i körkian [sic], thet han på 16 åhr tilförende aldrih giordt hafwer. Och nu försummer hwarken körkia, Academie eller Consistorium, Thet godhe Gudhen som genom Ed. h. gr. N:des troghne förmaning ett sådant gott werk hoos honom begynt hafwer, wille ock gifwa honom nådh ther uthi att framhärda. Gudh gifwe att så lätt wore att komma Eolenium på rätta vägen.³⁷

Achreliuksen viranhoidon viimeistä vuosikymmentä leimasi hänen sairastelunsa. Asiasta kertoo jo konsistorin elokuussa 1662 Brahelle välittämä nimeltä mainitsemattomien herrojen, kruunun virkamiesten ja kaupungin maistraatin esittämä pyyntö, että Achreliukselle olisi tämän iän, sairauden ja huonovointisuuden vuoksi hankittava apulaiseksi ”extraordinarius medicus” sekä akateemisissa että sairaanhoitoon liittyvissä tehtävissä.³⁸ Achreliuksen kuolemasta (17.4.1670) Brahelle tiedottaessaan konsistori myönsi lääketieteellisen tiedekunnan asioiden joutuneen hunningolle professorin pitkäaikaisen sairauden vuoksi ja esitti toivomuksen, että viran seuraava haltija saattaisi ne jälleen paremmalle tolalle.³⁹ Nuorteva korostaakin Turun Akatemian lääketieteen nousseen ”kokonaan uudelle tasolle” sen jälkeen kun Leidenissa vastikään tohtoriksi väitellyt Elias Til-Landz astui professorin virkaan 1670.⁴⁰

III

Edellä siteeratut Terseruksen Achreliusta kohtaan vuonna 1661 esittämät moitteet sisältävät myös toteamuksen, ettei tämän johdolla oltu pidetty ensimmäistäkään väitöstä. Akatemian sääntöjen mukaan jokaisen professorin johdolla piti vuodessa julkaista vähintään yksi väitöskirja.⁴¹ Vaikka tätä sääntöä ei käytännössä kirjaimelleen noudatettu, joutui Achrelius jo vuonna 1645 selittämään konsistorille väitösten puuttumista professuurinsa alalta. Hän ilmoitti kaivattujen väitöskirjojen olleen jo kauan valmiina, mutta niitä puolustamaan tarvittavat lääketieteen opiskelijat olivat Achreliuksen mukaan niin köyhiä, ettei näillä ollut varaa maksa painatuskuluja.⁴² Klingen mukaan selitys on sinänsä varteenotettava, vaikkei se ehkä tässä tapauksessa ollutkaan ainoa syy. Lääketieteen opiskelijoita oli näet Turussa vähän, ja ajan tapa oli, että opintojaan Hollannissa tai Saksassa jatkavat medisiinarit väittelivät vasta siellä – ensimmäinen lääketieteen väitös pidettiinkin Turussa vasta 1742.⁴³ Klingen lailla myös Kallinen näkee Achreliuksen ”tuottavuusongelman” osittain lääketieteen oppialan vakiintumattomuudesta johtuvaksi.⁴⁴

³⁷ Schybergson 1932, s. 200.

³⁸ Konsistorin kirje 16.8.1662 (Schybergson 1934, s. 224–225). Ks. myös Achreliuksen itsensä Brahelle osoittama kirje 9.8.1668 (Schybergson 1938, s. 113).

³⁹ Schybergson 1938, s. 128–129.

⁴⁰ Nuorteva 2001, s. 147. Klinge ja Leikola toteavat Achreliuksesta, että ”vasta hänen seuraajansa Elias Til-Landz antoi [Turun] lääketieteelliselle tiedekunnalle muunkin kuin nimellisen merkityksen” (1987, s. 575).

⁴¹ Rossi 1995, s. 36.

⁴² Samaan syyhyn kuin Achrelius vetosi teologian professori Sveno Vigelius. *Consistorii* 1884, s. 197–198.

⁴³ Klinge 1987a, s. 393.

⁴⁴ Kallinen 2000. Ks. myös Nuorteva 2001, s. 146.

Terseruksen huomio Achreliuksen väitösten puuttumisesta ei mitä ilmeisimmin korjaantunut v. 1661 jälkeenkään, sillä yhtään hänen alaisuudessaan painettua väitöskirjaa ei tunneta.⁴⁵ *Aboa literata* -teoksessaan Stiernman toteaa, ettei ole löytänyt Turusta yhtään Achreliuksen julkaisua.⁴⁶ Saman havainnon tekee Bilmark Porthanin toimittamassa Turun Akatemian professorien esittelyssä.⁴⁷

Vaikka tieteelliset julkaisut puuttuvatkin, on Achreliuksen Turun professorikaudelta säilynyt joukko hänen laatimiaan gratulaatioita latinaksi, ruotsiksi ja englanniksi. Suurimman ryhmän muodostavat kymmenen tiedossani olevaa englanninkielistä onnittelurunoa 1640-luvun alkupuolelta 1660-luvun alkuun. Nämä Akatemian väitöskirjoihin ja puheisiin liitetyt gratulaatiot ovat ensimmäisiä Suomessa painettuja englanninkielisiä tekstejä. Klebergin Ruotsin suurvalta-ajan englanninkielistä runoutta koskevan tutkimuksen mukaan kyseessä ovat myös ensimmäiset syntyperäisen ruotsalaisen englanniksi laatimat runot.⁴⁸ Tuntemansa viiden Achreliuksen englanninkielisen runon ohella Kleberg mainitsee Turun Akatemian alkuajoilta myös parhaiten näytelmäkirjailijana tunnetun juristi Jacobus Petri Chronanderin laatiman gratulaation vuodelta 1646.⁴⁹ Havaitsemaansa Turun pioneeriasemaa englanninkielisen runouden alueella Kleberg pohtii seuraavasti:

Bland universitetsstäderna i det dåtida svenska väldet var Åbo den enda som var något annat och mera än en stilla akademisk idyll. Åbo var därutöver en handels- och stapelstad med åtminstone tidvis rätt livlig utrikeshandel. Kanske har man att häri se en av orsakerna till at engelskan gör sin första entré i den akademiska poesien just vid det avlägsna finländska universitetet.⁵⁰

Klebergin näkemys kaupungin kansainvälisen ilmapiirin vaikutuksesta englanninkielisen akateemisen tilapäisrunouden ensiesiintymiin Turussa herättää sympatiam, mutta yleistys vaikuttaa silti hätiköidyltä aineiston suppeuden ja kohdehenkilöiden vähäisen lukumäärän vuoksi. On syytä pitää mielessä, että seuraavat Akatemian piirissä julkaistut englanniksi kirjoitetut gratulaatiot ilmestyivät nähtävästi vasta 1690-luvulla ja määrällisesti niiden huippu ajoittuu vasta 1700-luvun puoliväliin.⁵¹ Turun varhaisissa englanninkielisissä teksteissä saattaa siis olla kysymys pikemminkin yksittäistapauksista. Tämän vuoksi on Achreliuksenkin kohdalla aihetta tarkastella yksityiskohteisemmin hänen julkaisemiensa gratulaatioiden kontekstia ja niiden piirteitä teksteinä.

⁴⁵ Ks. Vallinkoski 1962–1969.

⁴⁶ Stiernman 1719/1990, s. 5.

⁴⁷ Porthan 1801, s. 422.

⁴⁸ Kleberg 1942, s. 141. Ks. myös Laine 2003, s. 156.

⁴⁹ Kleberg 1942, s. 145–146, jossa Chronanderin runo on myös kokonaisuudessaan painettuna. Chronanderista, ks. Enckell 1963, s. 350–365; Klami ja Mäkelä-Alitalo 2001.

⁵⁰ Kleberg 1942, s. 146.

⁵¹ Englanniksi kirjoitettuja gratulaatioita painettiin koko Akatemian Turun kauden väitöskirjoissa vain parisenkymmentä; nämä on julkaistu Peikola 2001:ssä. Englanninkielisestä tilapäisrunoudesta Turussa, ks. myös Laine 2003. Lukumäärältään selvästi suurempaa ranskankielisten dedikaatioiden ja gratulaatioiden korpusta Akatemian väitöskirjoissa ovat tarkastelleet Härmä ja Suomela-Härmä 2007. Saksankielisen tilapäisrunouden suosioista suurvalta-ajan Ruotsissa kertoo Dreesin (1995) pelkästään Tukholman ja Uppsalan kirjapainojen julkaisuihin keskittyvä yli 1000 nimikkeen bibliografia. Oksala 1963, s. 453–465, käsittelee akateemista juhlarunoutta Turussa latinan ja kreikan näkökulmasta.

Achreliukselta tunnetut englanninkieliset gratulaatiot on esitelty seuraavassa taulukossa numeroituna aikajärjestyksessä väitöksen tai puheen esityspäivämäärän perusteella. Tieto päivämäärästä ilmoitetaan useimmiten painetun julkaisun nimiölehdellä. Taulukon ensimmäinen julkaisu painettiin vasta parisen vuotta puheen pitämisaikankohdasta myöhemmin ja toinenkin seuraavan vuoden puolella puheen pitämisestä. Esityspäivämäärät eivät siis välttämättä suoraan kerro painetun gratulaation laatimisaikankohdasta.

	A	B	C	D	E	F	G	H
1	3.4.1642 ⁵²	p	Wald Turku 1644	Johannes Erici Solthovius	–	<i>Encomium nobilissimae virtutis</i>	8	<i>The Lord will the desire fulfill,</i>
2	12.11.1643 ⁵³	p	Wald Turku 1644	Gudmundus Jacobi Rothovius	–	<i>Oratio de dira illa</i>	8	<i>The Feare, Gudmownd, is excellent</i>
3	28.3.1644	p	Wald Turku 1644	Johannes Matthiae Munthelius	–	<i>Encomium medicinae artis</i>	8	<i>All man shall see and know right well</i>
4	23.11.1644	v ⁵⁴	Wald Turku 1644	Johannes Laurentius Klingius	M. Wexionius ⁵⁵	<i>Disputatio politica II. De formis</i>	8	<i>Blest is hee, my Klingi, whose heart</i>
5	29.3.1645	v ⁵⁶	Wald Turku 1645	Ericus Erici Ulff	Nycopensis	<i>Disputatio philosophica. De causa</i>	8	<i>Rightlie Eric the forme for all,</i>
6	2.4.1645	p	Meurer Tukholma 1645	Elias Andreae Alegreen	–	<i>Oratio de academicarum & scholarum</i>	8	<i>Elia, how glorious and great,</i>
7	23.4.1656	v ⁵⁷	Hansson Turku [1656]	Olaus Andreae Bergius	Thauvonius	<i>Disputatio philosophica schiagraphiam</i>	16	<i>O God, my God, i wat[c]h betime,</i>
8	8.5.1658	v ⁵⁸	Hansson Turku [1658]	Martinus Erici Agrelius	Svenonius	<i>Disputatio politica de maiestate</i>	8	<i>The just man and the wicket both,</i>
9	10.3.1660	v ⁵⁹	Hansson Turku [1660]	Ericus Erici Falander	O. Wexionius	<i>Dn. Michaelis Gyldenstälpens ... Paratitlorum</i>	12	<i>O Lord my God, if I have done</i>
10	6.4.1661	v ⁶⁰	Hansson Turku [1661]	Nicolaus Olai Aurelius	Thuronius	<i>Disputatio inauguralis theoremata</i>	8	<i>Instruct mee, Lord, in the right trade</i>

Taulukko 1. Ericus Achreliuksen englanninkieliset gratulaatiot (nrot 1–10) Turun Akatemian julkaisuissa. Pystysarakkeiden tiedot: A=väitöksen tai puheen päivämäärä; B=julkaisun tyyppi: v=väitös (disputaatio), p=puhe (oraatio); C=painaja, painopaikka ja

⁵² Kyseessä on Ericus Achreliuksen kirjoittaman esipuheen päiväys. Teoksen nimiölehdellä puhe todetaan pidetyksi ”circa calendis Aprilis”, so. huhtikuun ensimmäisen päivän tienoilla.

⁵³ ”prid. id. Novemb. an 1643”.

⁵⁴ Vallinkoski 1962–1969, no. 4347.

⁵⁵ Lähdeluettelossa on väitöskirjat aakkostettu praeseksen mukaan.

⁵⁶ Ibid. no. 2677.

⁵⁷ Ibid. no. 3916.

⁵⁸ Ibid. no. 3676.

⁵⁹ Ibid. no. 4428.

⁶⁰ Ibid. no. 3937.

painovuosi (hakasulut ilmaisevat painovuoden puuttumista julkaisusta); D=respondentti tai puheen pitäjä; E=väitöskirjojen kohdalla praeses; F=nimikkeen alkusanat; F=englanninkielisen runon säkeiden määrä; G=runon alkusäe.

Kun otetaan huomioon myös tiedossani olevien viiden latinankielisen ja yhden ruotsinkielisen gratulaation julkaisuajankohdat (1647, 1648, 1650, 1653x2, 1660), havaitaan Achreliuksen turkulaisten onnitelujen painottuvan 1640-luvulle ja 1650-luvun alkupuolelle, jolloin hän muutenkin väitöskirjojen laatimista lukuunottamatta osallistui aktiivisemmin Akatemian toimintaan.⁶¹ Merkillepantavaa on myös se, ettei vuoden 1661 jupakan jälkeen enää ilmestynyt ensimmäistäkään onnitelua. Gratulaation nro 9 (1660) latinankieliseen allekirjoitukseen sisältyvä luonnehdinta ”Aegrotus scripsit” lienee tulkittavissa viittaukseksi kirjoittajan heikkoon terveydentilaan (lat. *aegrotus* ’sairas, invalidi, toipilas’). Nro 7:n (1656) vastaavassa tekstiyhteydessä esiintyvä ”maestus & gemebundus trementi calami scripsit” (’surullisena ja vaikeroiden tärkeväällä kynällä kirjoitti’) on monitulkintaisempi, eikä välttämättä suoraan kerro sairastumisesta.

Achreliuksen englanninkielisiä onnitelurunoja edeltää useimmiten lyhyt latinankielinen omistuskirjoitus, jossa kehutaan onniteltavan ominaisuuksia ja mainitaan onnitelijan suhteesta onniteltavaan. Onniteltavaa ylistävät epiteetit kuten ”Humanissimo & Literatissimo” (nro 1, 2), ”Ornatissimo atque doctissimo” (nro 3), ”Literis & virtute Ornatissimo” (nro 4) ja ”Praestantissimo ac Politissimo” (nro 7) kuuluvat ajan panegyrisen runouden lajityypillisiin konventioihin. Omistuskirjoituksista välittyy onnitelijan ja onniteltavan henkilökohtainen ystävyysuhde, ei niinkään opettajan ja opetettavan välinen suhde: ”amico suo singulari” (nro 3), ”amico dilecto” (nro 5), ”amico suo dilecto” (nro 6), ”amico & victori suavissimo” (nro 7), ”amico suo cumprimis dilecto” (nro 10). Myös tämä on ainakin osittain nähtävä konventionaalisen humanismin ystävyyskäsitteestä johtuvana piirteenä ajan tilapäisrunoudessa.⁶²

Kahdessa omistuskirjoituksessa mainitaan ystävyysuhden ohella myös yhteinen kotimaa: ”amico & conterraneo peramando” (nro 1), ”amico & conterraneo dilecto” (nro 4). Gratulaatioissa nro 1 onniteltava Johannes Solt(h)ovius oli alkuperältään uplantilainen, nro 4:n Johannes Klingius taas närkeläinen.⁶³ Klinge toteaa Turun Akatemiasta, että varsinkin opiskelutovereiden välisissä gratulaatioissa ”heijastuu nimenomaisesti osakunnallisen kanssakäymisen piiri, sillä onnitelijat olivat voittopuolisesti samaa kansakuntaa kuin onniteltavat”.⁶⁴ Vaikka Achrelius itse oli Uppsalasta lähtöisin ja hänet asetettiin kahteen otteeseen itägöötanmaalaisten, uplantilaisten ja hälsinglandilaisten muodostaman osakunnan inspehtoriksi, viitanee omistuskirjoitusten ”conterraneo” kuitenkin osakuntaa/kotimaakuntaa laajempaan käsitteeseen.⁶⁵ Johannes Klingiuksen edustamat närkeläiset näet muodostivat Turussa oman osakuntansa – aluksi yksinään,

⁶¹ Ruotsinkielinen gratulaatio ”När Runor ristos...”, ks. M. Wexionius (Gyldenstolpe) 1650. Latinankieliset gratulaatiot seuraavissa julkaisuissa: 1. Alanus 1647; 2. *Gratulationes viro ... d. m. Joanni Elai Tersero* 1648; 3. Eurenus 1653; 4. M. Wexionius (Gyldenstolpe) 1653; 5. O. Wexionius [1660], sama julkaisu sisältää englanninkielisen gratulaation nro 10.

⁶² Vrt. Lilius 1994, s. 118.

⁶³ Lagus 1891, s. 6, 10.

⁶⁴ Klinge 1987a, s. 448.

⁶⁵ Turun akatemian osakuntalaitoksesta, ks. Strömberg 1987, s. 291–302. Achreliuksen asettamisesta inspehtoriksi, ks. *Consistorii* 1884, s. 100 (22.11.1643) ja s. 571 (16.11.1653).

sittemmin yhdessä värmlantilaisten ja taalainmaalaisten ylioppilaiden kanssa.⁶⁶ Mahdollisesti Achreliuksen mielessä onkin ollut maakuntaa laajempi, ruotsalaista identiteettiä yhä edelleenkin määrittävä historiallisen valtakunnanosan (pääalueen) käsite – tässä tapauksessa sekä Uplannin että Närken sisällään pitämä Sveanmaa. Huomionarvoista sinänsä on, että Achreliuksen sekä englanniksi että latinaksi ja ruotsiksi onnittelemien viidentoista henkilön joukossa on ainoastaan kolme suomalaisten osakuntien ylioppilasta.⁶⁷

Achreliuksen englanninkielisten runojen typografiaa tarkasteltaessa havaitaan, että ne on yhtä poikkeusta lukuun ottamatta painettu antiikvalla; nro 8:ssa englanninkielinen teksti on kursiivia. Vaikka Englannissa goottilaisia kirjainmuotoja (ns. *black letter*) käytettiin vielä 1600-luvun puolimaissa yleisesti esimerkiksi balladeissa ja uskonnollisissa populaarijulkaisuissa, noudattaa antiikvan ja kursiiivin valinta Ruotsissa omaksuttua käytäntöä.⁶⁸ Selviä painovirheitä esiintyy varsinkin Hanssonin painamissa Achreliuksen 1650- ja 1660-lukujen gratulaatioissa; erityistä huolimattomuutta tässä suhteessa osoittavat nrot 7 ja 9.⁶⁹ Nämä kertovat latojan mahdollisen kielitaidottomuuden ohella myös oikoluvun puuttumisesta tai oikolukijan kielitaidottomuudesta.

Gratulaatioihin jääneet kielivirheet voivat tuntua vähäpätöiseltä seikalta, mutta koska yksi akateemisen tilapäisrunouden tehtävistä oli ilmaista kirjoittajansa oppineisuutta, kielitaitoa ja kirjallisia valmiuksia – ja tätä kautta koko hänen alma materinsa hyvää mainetta – myös niihin pyrittiin puuttumaan heti Akatemian alkuaikoina.⁷⁰ Vallinkosken mukaan varsinaiselle väitöskirjalle painatusluvan antoi ao. tiedekunnan dekaani, mutta dedikaatioiden tarkastusvelvollisuus oli kaunopuheisuuden tai runousopin professorilla sen mukaan, oliko teksti suorasanaainen tai runomittainen.⁷¹ Sama vaatimus koski nähtävästi myös gratulaatioita. Eksoottisempien kielten kuten englannin kohdalla ongelmaksi saattoi silti muodostua vastuullisen sensorin kielitaidon puute. Tiedossani ei ole, missä määrin nykykielillä kirjoitettujen onnittelemien tai omistuskirjoitusten ylipäättään katsottiin kuuluvan em. tarkastusvelvollisuuden piiriin.

Painovirheiden lähes täydellinen puuttuminen Achreliuksen alkuaikojen gratulaatioista viittaa joka tapauksessa siihen, että joku englantia taitava tarkasti niiden oikovedoksen ennen lopullista painamista. Kolme ensimmäistä tekstiä on painettu Achreliuksen ensimmäisellä rehtorikaudella, joten ei ole poissuljettua, että hän itse halusi kiinnittää erityistä huomiota painoasun kelpoisuuteen. Myös alkuaikojen gratulaatioissa on silti eräs typografinen piirre, jota englantilainen aikalaislukija olisi pitänyt vähintään

⁶⁶ Lagus 1891, s. xi–xii; Strömberg 1987, s. 296.

⁶⁷ Falander (pohjanmaalainen), Justander (turkulainen), Kempe (pohjanmaalainen). Ks. Lagus, 1891, passim.

⁶⁸ Ruotsin käytännöstä Perälä 1996, s. 85. Antiikvaa oli englannin kielen painamiseen käytetty ainakin jo Johannes Matthiaen Tukholmassa 1626 julkaisemassa oppikirjassa *Libellus puerilis*, joka sisälsi keskeisiä lähinnä Raamatusta peräisin olevia kristinopin tekstejä viidellä kielellä rinnakkaisille palstoille aukeamittain aseteltuina. Kielivalikoimaan kuuluivat antiikvalla painetut latina, ranska ja englantia sekä goottilaisilla kirjaimilla painetut ruotsi ja saksa (ks. Matthiae 1626).

⁶⁹ Nro 7: wath *pro* watch, thre *pro* thee, Doc *pro* Doe, faste *pro* taste, pareht *pro* parcht, wretched *pro* wretched; nro 9: thath *pro* that, we wa ded *pro* rewarded, efie *pro* eke, Minc *pro* Mine.

⁷⁰ Tilapäisrunouden tehtävistä ja merkityksestä, ks. esim. Enckell 1963, s. 365–366; Ridderstad 1980; Pekkanen 1983, s. 111; Klinge 1987a, s. 443; Lilius 1994, s. 118; Laine 2003, s. 157. Gratulaatioiden virheistä ja niihin liittyvästä keskustelusta, Vallinkoski 1949, s. 4.

⁷¹ Vallinkoski 1949, s. 4.

eriskummallisuutena, ellei suorastaan painovirheenä. Kyse on y-kirjaimesta, joka usein on korvattu *ij*-kirjainyhdistelmällä. Esimerkiksi tekstissä nro 2 esiintyvät tämän vuoksi kirjoitusasut ”alwaijes”, ”honij” ja ”theij”. Syynä ei ainakaan tässä tapauksessa liene y-kirjakkeen puuttuminen Waldin käyttämästä antiikvan kirjainlajista, sillä samassa tekstissä esiintyy myös sana ”say”. Sekä y- että *ij*-muotoja esiintyy rinnan myös teksteissä nro 4 (Wald) ja 10 (Hansson); nrot 1, 3, 5 ja 6 sisältävät ainoastaan *ij*-muotoja, kun taas teksteissä 7–9 käytetään johdonmukaisesti y-kirjainta. Vaikuttaa siltä, että *ij*-muotoa ei näissä tapauksissa mielletty painovirheeksi, vaan se nähtiin y:n hyväksyttävänä varianttina. Tämä saattaa olla esimerkiksi y-kirjakkeiden vähäisestä määrästä latojan kastissa johtuva käytännön sanelema ratkaisu.⁷²

IV

Minkälaisia Achreliuksen englanninkieliset gratulaatiot sitten ovat sisällöltään? Tarkastelkaamme esimerkkinä tutkimuskirjallisuudessa aiemmin julkaisematonta tekstiä nro 2.⁷³

The feare, GUDMOwnd, is excellent
 Of GOD, endure for euer:
 The judgements of the Lord are true,
 And righteous altogether.
 And more to bee ambrac'd alwaijes,
 Than fined gold, i say,
 The honij and the honij combe,
 Are not so sweete as theij⁷⁴

Gudmundus Rothoviukselle osoitettu onniteluruno on sävyltään harras, jumalanpelkoon kehottava mietelmä, jossa kirjoittajan henkilökohtainen suhde onniteltavaan näkyy ainoastaan tämän etunimeltä puhuttelussa. Samankaltainen säemuoto ja harras mietelmän- tai jopa rukouksenomainen sisältö on tyypillistä kaikille Achreliuksen englanninkielisille gratulaatioille. Eniten henkilökohtaisia sävyjä on teksteissä nro 3 ja 5, joissa onniteltavan puhuttelun lisäksi viitataan suoraan myös pidetyn puheen tai tarkistetun väitöksen sisältöön. Aiemmin julkaisemattomassa nro 3:ssa onniteltavana on myöhemmin Leidenissa lääketieteen tohtoriksi väitellyt ja Lagercrona-nimellä aateloitu

⁷² Mahdollisesti y:n korvaamisessa *ij*:llä näkyy myös Ruotsissa käytetyn ns. saksalaisen kirjoitustyylin vaikutus. Y-kirjain oli siinä tapana varustaa kahdella pisteellä, mikä saattoi aiheuttaa sekaannuksen *ij*-yhdistelmän kanssa (ks. esim. *Vanhat käsialat ja asiakirjat* 1977, s. 9). Achreliuksen kirjapainoon toimittamat gratulaatiot olivat oletettavasti hänen käsin kirjoittamiaan. Y-kirjaimen ohella saattoi englantia antiikvalla tai kursivilla painettaessa muodostua haasteeksi *w*, joka ei kuulu latinan aakkostoon. Kyse ei ollut paikallisesta ongelmasta, sillä Englannissakin latojat joutuivat monesti korvaamaan *w*:n kahdella peräkkäisellä *v*-kirjakkella. Sama piirre havaitaan myös Achreliuksen gratulaatioiden painoasussa, mutta myös *w* esiintyy niissä. Kirjake sisältyi ainakin Akatemian kirjapainon (Wald) 1642–1650 käyttämään tertia-asteen antiikvaan, jolla esimerkiksi gratulaatio nro 2 on painettu (ks. Perälä 2000, s. 504).

⁷³ Achreliuksen englanninkielisistä gratulaatioista on aiemmin julkaistu vain väitöskirjoissa ilmestyneet nrot 4–5 ja 7–10, ks. Peikola 2001. Myös Kleberg 1942 on julkaissut nrot 4–5 ja 10. Puheiden yhteydessä ilmestyneistä englanninkielisistä gratulaatioista on aiemmassa tutkimuksessa ilmeisesti pantu merkille ainoastaan nro 2 (Perälä 2000, s. 504).

⁷⁴ Rothovius 1644, f. B3v.

Johannes Munthelius.⁷⁵ Muntheliuksen maaliskuussa 1643 Akatemian suuressa luentosalissa pitämä puhe oli ylistys lääketieteelle ja siten istuvan rehtorin omaan oppialaan suoraan liittyvä.

AlI man shall see and Know right well
That God the MEDICINES hath wrought:
And praise his wittie workes, and tell,
VVhat hee to passe the health hath brought.
Ijet shall the PHISITIANS reioijce,
MUNTHELI, and trust in his might,
So shall theij joije vith minde and vojice,
VVhose heart is pur and vertues right.⁷⁶

Achreliuksen englanniksi kirjoitettujen gratulaatioiden sisältöä ja sanavalintoja yksityiskohtaisesti tarkasteltaessa käy ilmi niiden läheinen suhde psalmeihin. Itse asiassa runojen voi muutamia välittömään akateemiseen kontekstiin liittyviä säkeitä tai säkeiden osia lukuunottamatta katsoa kauttaaltaan edustavan metristä psalmirunoutta. Tämän tyyppinen osin latinankielisiä esikuvia jäljittelevä psalmien kansankielinen versifikaatio oli 1500-luvun puolivaiheilta alkaen muodostunut Englannissa erittäin suosituksi. Pelkästään 1500-luvun kuluessa ilmestyi englanniksi yli seitsemänkymmentä erilaista käännös- tai parafrasiversiota.⁷⁷ Psalmi ymmärrettiin moraalisen ja uskonnollisen kasvatuksen perusteksteiksi, ja niillä oli rukouksina ollut keskiajalta lähtien tärkeä asema myös henkilökohtaisessa hartaudentarjoituksessa.⁷⁸ Metrinen psalmiparafrasien suosiota lisäsi niiden soveltuvuus laulettavaksi virsinä, mikä istui hyvin englantilaisten puritaanien muuten musiikkia vierastavaan uskonnolliseen ajatteluun.⁷⁹

Tekstilajin varsinaiseksi bestselleriksi muodostui vuonna 1562 ilmestynyt *The Whole Booke of Psalmes* (= *WBP*).⁸⁰ Kokoelman ytimen muodostivat Thomas Sternholdin ja John Hopkinsin vuonna 1549 julkaistut 44 psalmia; sitä laajensivat Geneveen Maria Tudorin hallituskaudella paenneet protestanttiemigrantit.⁸¹ Teoksen julkaisuhistoriaa *STC*-bibliografian perusteella tarkastellut Green laskee, että siitä ilmestyi vuoteen 1640 mennessä 482 erillistä painosta!⁸² Tämä tekee Sternholdin ja Hopkinsin nimeä kantavasta psaltnähtävästi uuden ajan alun Englannissa kaikkein useimmin painetun teoksen.⁸³ Teoksen kirjallisia arvoja runoutena on usein vähätelty; hyvin tunnettu on Thomas Fullerin esittämä hapan toteamus, että sen tekijät olivat ”juoneet enemmän Jordanista kuin Heliconista”.⁸⁴ Vaikka kriittisiä näkemyksiä alettiin esittää jo 1500-luvun loppupuolelta lähtien, ei kirjallisten piirien arvostelu suinkaan vähentänyt

⁷⁵ Muntheliuksesta ks. Lagus 1891, s. 23.

⁷⁶ Munthelius (Lagercrona) 1644, f. B4r–v.

⁷⁷ Zim 1987, s. 2; versioista tarkemmin, ks. teoksen liitteenä oleva bibliografia, *ibid.* s. 211–259.

⁷⁸ Zim 1987, s. 3.

⁷⁹ Esim. von Rohr-Sauer 1938, s. 33–37; Green 2000, s. 530–533.

⁸⁰ Ks. Zim 1987, s. 232–233.

⁸¹ Quislund 2008 tarjoaa erinomaisen kokonaisesityksen teoksen monipolvisista kehitysvaiheista ja niiden historiallisesta kontekstistä; ks. myös Zim 1987, luku 4.

⁸² Green 2000, s. 509.

⁸³ Green 2000, s. 501.

⁸⁴ Esim. Charlton 1987, s. 446. Fuller esitti arvostelunsa v. 1845 ilmestyneessä *The Church History of Britain* -teoksessa. Ks. myös Daniell 2003, s. 323–331.

teoksen menekkiä.⁸⁵ Painosten lukumäärän perusteella sen suosio kasvoi entisestään 1600-luvulla. Pelkästään vuosina 1630–40 ilmestyi Greenin mukaan peräti 121 uutta painosta.⁸⁶

Achreliuksen englanninkielisten gratulaatioiden kohdalla herää luonnollisesti kysymys, missä määrin tämä oli mahdollisesti saanut vaikutteita Sternholdin ja Hopkinsin kaltaisista suosituista psalmiparafaaseista. Asiaa tutkittaessa on aluksi selvitettävä, mitä psalmeja Achreliuksen parafrasaarit tarkalleen ottaen vastaavat. Vastaavuuksista muodostuu seuraava kokonaiskuva:

- nro 1 – Ps. 145: 19–20⁸⁷
- nro 2 – Ps. 19: 10–11
- nro 3 – Ps. 64: 10–11
- nro 4 – Ps. 40: 5–6
- nro 5 – Ps. 33: 20
- nro 6 – Ps. 92: 6–7
- nro 7 – Ps. 63: 2–4
- nro 8 – Ps. 7: 12–13
- nro 9 – Ps. 7: 4–6
- nro 10 – Ps. 119: 33–34

Achreliuksen kymmenessä gratulaatiossa on siis nojaututtu yhteensä yhdeksään psalmiin lähes Psalttarin koko laajuudelta: 7, 19, 33, 40, 63, 64, 92, 119 ja 145. Tekstejä *WBP*:n vastaaviin kohtiin verrattaessa voidaan heti todeta, että joidenkin kohdalla vastaavuus on lähes identtinen. Näin on laita esimerkiksi psalmin 19 kohdalla:

The feare of God is excellent,
and doth indure for euer:
The iudgements of the Lord are true,
and righteous altogether.
And more to be embraste alwayes,
then fined golde, I say:
The hony and the hony combe,
are not so swete as they.⁸⁸

Vertailu edellä esitettyyn gratulaatioon nro 2 paljastaa, että tekstien samankaltaisuus on aivan liian suuri voidakseen olla sattuman tulosta. Achreliuksen on täytynyt tuntea tämä *WBP*:ssä Thomas Sternholdin nimiin merkitty 19. psalmin parafraasi. Itse asiassa hän näyttää jäljentäneen tekstin lähes sellaisenaan: ainoat substantiaaliset muutokset koskevat gratulaation kahta ensimmäistä säettä, joita on muokattu onniteltavan puhuttelun ”Gudmownd” sisällyttämiseksi tekstiin. Achrelius on tämän vuoksi siirtänyt *feare*-sanaa määrittävän *of God* -lausekkeen ensimmäisestä säkeestä toisen säkeen

⁸⁵ Aikalaiskriitikistä, ks. Green 2000, s. 503–506.

⁸⁶ Green 2000, s. 509.

⁸⁷ Psalmien jakeiden numerointi perustuu tässä vuoden 1992 Raamatun suomennokseen. Se ei kaikilta osin täsmällisesti vastaa uuden ajan alun englantilaisissa psalttareissa käytettyä jakoa.

⁸⁸ *WBP*, s. 39.

alkuun ja säemuodon säilyttämiseksi poistanut sisällöllisesti tyhjät *and doth* -sanat toisen säkeen alusta.⁸⁹

Yhtä tarkka vastaavuus *WBP*:n kanssa ei kuitenkaan päde aivan kaikkiin Achreliuksen gratulaatioihin. Tätä havainnollistaa 145. psalmin jakeisiin 19–20 perustuva Johannes Solthoviukselle osoitettu teksti nro 1, joka niin ikään kuuluu tutkimuskirjallisuudessa aiemmin julkaisemattomien joukkoon:

The Lord will the desire fulfill,
Mij JOHN, as doe him feare and dread,
And hee also their crij heare will,
And save them in the tijme of neede.
Hee doeth preserve them more and lesse,
That beare to him a loving heart,
But workers all of wickednesse.
Destroj will hee, and cleane subvert.⁹⁰

WBP:n vastaava tekstinkohta kuuluu seuraavasti:

He the desires whiche they require,
that feare him will fulfill:
And he will heare when they crye,
and saue them all he will.
The Lorde preserues all those to him,
that beare a louing hart:
But he them all that wicked are,
will vtterly subuert.⁹¹

Vaikka Achreliuksen teksti selvästi on jakeiden 19–20 parafraasi, se ei ole suora kopio *WBP*:n tekstistä, vaan joko tästä edelleen muokattu toisinto tai siitä kokonaan riippumaton versifikaatio. *WBP*:ssä psalmin 145 parafraasi on merkitty Thomas Nortonin nimiin. Psalmi kuuluu niihin, joilla geneveläisten emigranttien laajentamaa Sternholdin ja Hopkinsin psalmtaria vielä täydennettiin Elisabeth I:n hallituskaudella Lontoossa ennen kuin kaikki psalmit sisältävä *WBP* oli julkaistavissa myöhemmin samana vuonna.⁹²

Geneven emigranttien joukossa oli englantilaisten protestanttien lisäksi skotteja, mm. kalvinistinen reformaattori John Knox. Tätä kautta päätyivät Genevessä julkaistut metriset psalmiparafraasit myös Skotlannin kirkon käyttöön. Vuonna 1564 Edinburghissa painettuun kirkkokäsikirjaan *The forme of prayers and ministration of the sacraments* (ns. *The Scottish Book of Common Order*) sisältyneen psalmtariosion tekstit perustuivat Genevessä 1561 julkaistuun *Four score and seven psalmes* sekä

⁸⁹ *Do*-apuverbiä poistaessaan Achrelius ei lisännyt pääverbiin (*endure*) yksikön kolmannen persoonan indikatiivin tavallista taivutus päätettä *-th* tai *-s*. Kyse on joko huolimattomuudesta tai siitä, että Achrelius tunsi myös huomattavasti harvinaisemman taivutus päätteettömän muodon. Yksikön kolmannen persoonan taivutuksesta varhaisuusenglannissa, ks. Görlach 1991, s. 88–89; Nevalainen 2006, s. 90–92.

⁹⁰ Solthovius 1644, f. C2v.

⁹¹ *WBP*, s. 367.

⁹² Ks. Quislund 2008, 5. luku sekä s. 276, Liite C.

vuoden 1562 *WBP* -editioihin.⁹³ Mukana oli kuitenkin myös joukko kokonaan uusia parafraseja, jotka korvasivat ko. psalmeista Englannissa käytössä olevat versiot. Näihin kuului Knoxin kollegan John Craigin mukaelma psalmista 145.⁹⁴ Craigin parafrasissa jakeet 19–20 on versifioitu seuraavasti:

The Lord wil the desire fulfil,
Of suche as do him feare and dread:
And he also their crye heare wil,
And saue them in the tyme of nead.
He doth preserue them more and lesse,
That beare to him a louing heart.
But workers all of wickednes
Destroye wil he, and cleane subuert.⁹⁵

Kuten huomataan, on Achreliuksen edellä esitetty vastaava gratulaatio (nro 1) ortografisia eroja ja toisen säkeen alkuun liitettyä onniteltavan puhuttelua lukuunottamatta identtinen Craigin parafrasin kanssa. Achreliuksen koko englanninkielisen tekstikorpuksen vertailu skotlantilaiseen metriseen psalttariin osoittaa, että itse asiassa kaikkien kymmenen gratulaation psalmiparafrasien täytyy olla tästä lähteestä peräisin. Gratulaatioiden sisältämistä 94 englanninkielisestä säkeestä peräti 73 on ortografisia ja välimerkkien käyttöön liittyviä eroja lukuun ottamatta identtisiä skotlantilaisen psalttarin kanssa. Vain 17 säkeessä on yksittäinen sana tai fraasi, jota saatavilla olevista psalttarin painoksista ei vastaavassa tekstikohdassa löydy. Osa näistä tapauksista johtuu onniteltavan nimen tai joissakin tapauksissa väitöksen/puheen aihepiiriin liittyvän viittauksen sisällyttämisestä tekstiin. Esimerkiksi gratulaatiossa nro 3 toisen ja neljännen säkeen ”MEDICINES” ja ”PHISITIANS” -sanoja vastaavat psalttarissa ”thing” ja ”just in God”. Gratulaation välittömästä kontekstista johtuvien muutosten lisäksi kyseiset 17 säettä sisältävät tapauksia, jotka ovat ilmeisesti joko Achreliuksen tekemiä tyylillisiä muutoksia tai sellaisiin psalttarin painoksiin sisältyviä variantteja, joita ei tämän tutkimuksen kuluessa ole ollut mahdollista saada käyttöön. Näin on esimerkiksi Ericus Ulffille 1645 osoitetun gratulaation kuudennessa säkeessä, joka Achreliuksella kuuluu ”On Lord god, our Strength and stajj”. Sana ”Lord” puuttuu kaikista saatavillani olevista skotlantilaisen psalttarin editioista. Samoin on laita tekstin kahdeksannessa säkeessä, jossa Achreliuksen *dartes* -sanan eteen liittämälle määräiselle artikkelille *the* ei löydy näistä vastinetta.

Saman gratulaation neljällä ensimmäisellä säkeellä ei vaikuttaisi olevan mitään yhteyttä psalmiparafraseihin. Ne ovat tässä suhteessa koko korpuksen ainoat ja edustavat nähtävästi Achreliuksen omaa englanninkielistä runoutta, josta ei siis muita esimerkkejä ainakaan toistaiseksi tunneta. Tekstissä toistuva ”FORME” viittaa Ericus Ulffin puolustaman väitöskirjan aihepiiriin ”De causa interna formali”.

⁹³ Skotlantilaisen metrisen psalttarin kehitysvaiheista Livingston 1864, s. 12–13; MacMeeken 1872; Patrick 1949, s. 27–55; Wormald 1981, s. 187–188. Myös *WBP*:n psalmeja oli skotlantilaisessa psalttarissa useassa tapauksessa uudelleen muokattu, ks. Livingston 1864, s. 29–30.

⁹⁴ Zim 1987, s. 233.

⁹⁵ *The forme of prayers and ministration...* 1565, s. 448–449. Tämä on teoksen toinen painos. *English Short Title Catalogue*n mukaan vuoden 1564 ensipainoksesta on säilynyt ainoastaan yksi tunnettu kappale Oxfordin yliopiston Corpus Christi Collegessa. Kappaleen psalmiosio ei sisälly *Early English Books Online* -tietokannan digitoituihin mikrofilmeihin.

RIghtlie ERIC the FORME for all,
 Doeth thou here laud and commend,
 Becaus our FORME are immortal,
 And have with bodie no end.⁹⁶

Ajallisesti kaikki Achreliuksen gratulaatioissa havaitsemani poikkeamat skottipsalttarin tekstistä sijoittuvat 1640-luvulle (gratulaatiot 1–6). Kun Achrelius yhdentoista vuoden tauon jälkeen keväällä 1656 päätti jälleen julkaista englanninkielisen onnitelurunon, hän näyttää tyytyneen jäljentämään psalttarin tekstin sellaisenaan ilman mitään lisäyksiä tai muutoksia. Sama koskee vuosina 1658, 1660 ja 1661 julkaistuja gratulaatiota. Myös aiemmille gratulaatioille ominainen onniteltavan puhuttelu englanninkielisessä tekstissä puuttuu siis näistä runoista.

V

Aiemmassa tutkimuksessa on Achreliuksen englannin kielen taito liitetty hänen toimintaansa skotlantilais-ruotsalaisen Sithonin perheen yksityisopettajana Uppsalassa 1630-luvulla.⁹⁷ Havainto siitä, että Achrelius on ammentanut julkaisemansa englanninkieliset gratulaatiot pääpiirteissään skotlantilaisesta psalttarista, antaa tukea tälle selitykselle. Koska Achrelius onniteluissaan käyttää yhdeksää eri skotlantilaisen psalttarin psalmia lähes kahdenkymmenen vuoden ajanjaksolla, tuntuisi luontevimmalta olettaa hänen ulottuvillaan Turussa olleen kappale tätä teosta. Kirja- ja tekstihistorian näkökulmasta voidaan kysyä, onko Achreliuksen käyttämä psalttarin editio jäljitettävissä.

Achreliuksen yksityiskirjaston sisältöä ja sen myöhempiä vaiheita ei tiettävästi tunneta. Mikäli hänen kirjojaan oli kulkeutunut Turkuun 1679 kaunopuheisuuden professoriksi valitun Daniel-pojan kokoelmiin, saattoi niiden kohtaloksi koitua tämän talon ja enimmänsä osan kirjastoa hävittänyt tulipalo syksyllä 1678.⁹⁸ Daniel Achreliuksen kuoltua 1692 tavoitteli Akatemia tämän lähes 1,200 kuparitaalarin arvoiseksi määritettyä kirjastoa omiin kokoelmiinsa lahjoituksena liitettäväksi – muun muassa sen vuoksi, että se sisälsi useita Akatemian kirjastoon kuulumattomia teoksia.⁹⁹ Tavoite ei toteutunut, sillä Achreliuksen pesä oli velkainen ja ison takauksen rasittama, joten omaisuus kirjastoineen myytiin huutokaupalla.¹⁰⁰ Kirjaston sisällöstä ei ole säilynyt huutokauppa- tai muuta luetteloa.¹⁰¹

⁹⁶ Nycopensis 1645, f. C2r.

⁹⁷ Kleberg 1942, s. 144; Rydberg 1951, s. 33; Bratt 1977, s. 20; Aalto 1986, s. 17; Laine 2003, s. 265. Isänsä hautajaispuheessa Daniel Achrelius toteaa, että varattomuuden ja rauhattomien aikojen vuoksi ei tällä ollut mahdollisuuksia lähteä opinkäyntiin ulkomaille (Achrelius [1670], f. C1r).

⁹⁸ Tämä käy ilmi Akatemian konsistorin Per Brahelle 5.4.1679 lähettämästä kirjeestä, jossa kansleria pyydetään suhtautumaan myötämielisesti Daniel Achreliuksen valintaan professoriksi. Konsistori toteaa, että ”Achrelius är aldeles medellöös blefwen, sedan wädelden i höstas hans gårdh och mehrendels Bibliothec i aska ladhe” (Schybergson 1938, s. 186–187).

⁹⁹ Vallinkoski 1948, s. 195–196.

¹⁰⁰ Vallinkoski 1948, s. 195. Daniel Jusleniuksen aikaalaistodistuksen perusteella Achreliuksen irtain omaisuus koostui lähinnä kirjoista (ibid., s. 195, n. 43).

¹⁰¹ Vallinkoski 1948, s. 196, n. 44.

Akatemian kirjastossa ei vuoden 1655 painetun luettelon perusteella näytä olleen englanninkielistä psalttaria.¹⁰² Kirjaston kokoelmiin oli jo Christina Hornin vuoden 1646 lahjoituksen yhteydessä saatu luettelossa tarkemmin määrittelemätön mahdollisesti kansankielinen ”Psalterium Danicum” sekä oppineet syyria-latina ja heprea-kreikka-latina -psalttarit vuosilta 1615 (4o) ja 1548 (2o).¹⁰³ Lisäksi oli useita latinankielisiä psalmien selitysteoksia, mm. foliokokoinen ”Cajetanus in Psalmos” (1532) ja Kölnissa 1615 painettu kvartto ”Genebradus in Psalmos”.¹⁰⁴

Kirjastoon vuonna 1652 Pohjanmaan papeilta saadun lahjoituksen joukossa mainitaan kiinnostavasti ”Biblia Scotica. Londini 1606”.¹⁰⁵ *English Short Title Catalogue* ja *Early English Books Online* -tietokantojen perusteella ainoat Lontoossa vuonna 1606 julkaistut Raamatut olivat kolme englanninkielisen ns. Geneven Raamatun (engl. Geneva Bible) laitosta – kaksi kvarttoa ja yksi oktaavo – kaikki kuninkaallisen kirjanpainaja Robert Barkerin painamia.¹⁰⁶ Vaikkei ko. painosten nimiölehdellä puhutakaan Skotlannista mitään, edusti Akatemian kirjaston kappale silti hyvin todennäköisesti juuri jotain niistä. Geneven käännös ja sen marginaalit täyttävä kalvinistisuuteen vivahtava kommentaari olivat lähtöisin samoista englantilais-skotlantilaisista emigranttipiireistä kuin laajennettu Sternholdin ja Hopkinsin psalttari, ja käännös sai Skotlannissa virallisen aseman.¹⁰⁷ Vuonna 1611 julkaistu ns. Kuningas Jaakon Raamattu (King James Bible, the Authorized Version) saavutti suhteellisen nopeasti jalansijaa Englannissa, kun taas Skotlannissa Geneven käännös väistyi hitaammin.¹⁰⁸ Achreliuksen 1650- ja 1660-lukujen gratulaatioiden välittömäksi lähteeksi ei Akatemian kirjastoon 1652 saatu *Biblia Scotica* kuitenkaan sovellu, sillä sen sisältämät psalmikäännökset olivat proosamuotoisia.

Kuten englantilainen rinnakkaisteoksensa *The Whole Booke of Psalmes*, oli myös skotlantilainen metrinen psalttari siitä otettujen painosten lukumäärästä päätellen hyvin suosittu. Vuoteen 1640 ulottuva *STC* tuntee 64 erilliseksi katsottavaa painosta.¹⁰⁹ Näistä 37¹¹⁰ on edellä mainitun vuonna 1564 ensimmäistä kertaa julkaistun kirkkokäsikirjan ja loput 27¹¹¹ siitä vuonna 1596 omaksi kirjakseen lohkaistun psalmiosion painoksia. Achreliuksen käyttämän painoksen tunnistamista haittaa ratkaisevasti se, että psalttarista ei ole olemassa kriittistä editiota, ja sen tekstihistoria on ylipäätään heikosti tunnettu.

¹⁰² Ks. *Bibliotheca Academiae* 1655.

¹⁰³ *Bibliotheca Academiae* 1655, f. A2v–B1r. Christina Hornin lahjoitus oli hänen edesmenneen puolisonsa Torsten Stålhandsken lähinnä Tanskasta sotasaaliina hankkima, ks. Vallinkoski 1948, s. 101–118.

¹⁰⁴ *Bibliotheca Academiae* 1655, f. B2v–C1r.

¹⁰⁵ *Bibliotheca Academiae* 1655, f. H2v. Ks. myös Laine 2000, s. 267, n. 35.

¹⁰⁶ *STC*, nrot 2196, 2197, 2198.

¹⁰⁷ Ensimmäinen Skotlannissa 1579 painettu Raamattu edusti nimenomaan Geneven käännöstä. Sen asemaa vahvistettiin lainsäädännöllä. Ks. Daniell 2003, s. 295.

¹⁰⁸ Kun Kuningas Jaakon Raamattu ensimmäistä kertaa painettiin Skotlannissa 1633, se herätti suurta närkästystä paavilliseksi tulkitun kuvituksensa johdosta (Daniell 2003, s. 458).

¹⁰⁹ *STC*; ks. myös Cowan 1913.

¹¹⁰ *STC*, nrot 16577, **16577a**, 16578, 16578.5, **16579**, 16579.3, **16579.5**, **16580**, 16580.3, 16580.7, **16582**, 16583, **16584**, 16584.5, 16585, **16585.5**, 16586, 16587, **16588**, **16589**, **16589.5**, **16590**, **16591**, **16592**, **16593**, 16593.5, **16594**, **16594.5**, **16595**, **16595.5**, 16596, 16596.5, **16597**, 16598, **16599**, **16600**, **16601**. *Early English Books Online* -tietokannan sisältämät painokset on lihavoitu.

¹¹¹ *STC*, nrot **2701**, **2702**, 2703, **2704**, **2705**, **2706**, 2708, **2708.5**, **2710**, **2711**, 2712, **2713**, 2713.5, **2714**, **2715**, **2715.5**, **2717**, **2718**, 2719, **2720**, 2721, 2721.3, 2721.5, **2722**, 2722.5, **2723**, **2724**.

Early English Books Online -tietokanta sisältää mikrofilmeiltä digitoidut mustavalkokuvat 42:sta psalttarin 64:stä tunnetusta painoksesta. Achreliuksen julkaisemien gratulaatioiden vertailu näiden painosten vastaavien tekstikohtien kanssa tuo esiin ainoastaan kolme sellaista leksikaalista varianttia, joissa gratulaation edustama luenta edustaa psalttarien vähemmistöä.¹¹² Näistä gratulaatio nro 6:n *that* (säkeessä ”The man vnwise that doeth not know”) vaikuttaa erityisen painavalta, sillä se esiintyy ainoastaan kolmessa tekstivertailussa käytetyistä 42 psalttarista; kaikissa muissa on tässä kohdassa sana *he*. Kaikki kolme painosta ovat peräisin 1630-luvulta. Kaksi on edinburghilaisen Andro Hartin perillisten vuonna 1630 nimikkeellä *The psalmes of David in meeter* painamaa itsenäisen psalttarin editiota – 80-sivuinen oktaavo ja 96-sivuinen duodeesimo.¹¹³ Kolmas edustaa *The Scottish Book of Common Order* -tyyppiä (John Wreittoun, Edinburgh, 1635, 12o, 408 s.).¹¹⁴ Mikään kolmesta painoksesta ei silti ole vertailussa käytettyjen 42 painoksen välisten muiden leksikaalisten varianttien osalta täysin identtinen Achreliuksen gratulaatioiden psalmiparafrasien kanssa. Ensinmainitut Andro Hartin perillisten 1630 painamat psalttarit ovat tässä suhteessa kuitenkin paljon lähempänä Achreliusta kuin Wreittounin vuoden 1635 painos, sillä ne poikkeavat gratulaatioista vain yhden luennan osalta psalmissa 119 (vrt. gratulaatio nro 10).¹¹⁵

Vaikka Achreliuksen lähteenään käyttämää painosta ei tässä yhteydessä ole mahdollista täsmällisesti identifioida, viittaa edellä lyhyesti esitelty tekstivarianttien vertailu vuoden 1630 paikkeille Andro Hartin perillisten kirjapainoon Edinburghiin. Tämä kävisi hyvin yksiin sen kanssa, että Achreliuksen voisi kuvitella saaneen psalmit sisältävän teoksen lahjaksi Sithoneilta yksityisopettaja-aikanaan Uppsalassa 1630-luvulla. Vertailun ulkopuolelle jäivät Andro Hartin perikunnan painoksista tässä tutkimuksessa vuoden 1633 oktaavokokoinen psalttari (*STC*, nro 2721) ja vuosien 1630 ja 1634 sekstodeesimokokoiset kirkkokäsikirjat (*STC*, nrot 16596.5 ja 16598). Mahdollisesti Achreliuksen käyttämä editio olisi löydettävissä näiden joukosta.

VI

Ericus Achreliuksen englannin kielen taidon mainitsee myös Daniel Achrelius isänsä hautajaispuheessa.¹¹⁶ Eksoottista englannin kieltä gratulaatioissaan viljelemällä Achrelius halusi varsinaisen onnittelun ohella myös mahdollisesti tehdä vaikutuksen akateemisia väitöskirjoja ja puheita lukeviin kollegoihinsa. Miten Achreliuksen harrastamaan runoilumetodiin tulisi suhtautua? Nykypäivän akateemiseen sitaatioetiikkaan kasvatetun tutkijan mieleen hiipii helposti sana ”plagiointi”. Uuden ajan alun kontekstissa ja varsinkin psalmiparafrasien kohdalla tilanne näyttäytyy jonkin verran toisessa valossa. Englanninkielisten metrinen psalmien traditiota tarkastellut Zim näet korostaa, että koko psalmiparafrasien tekstilaji miellettiin jo lähtökohdiltaan

¹¹² Gratulaatio nro 5, rivi 6 *our* (esiintyy yhteensä 20 painoksessa); nro 6, rivi 5 *that* (3 painoksessa); nro 10, rivi 4 *I will* (16 painoksessa).

¹¹³ *STC*, nrot 2715 ja 2715.5.

¹¹⁴ *STC*, nro 16600.

¹¹⁵ Gratulaatio nro 10:n ensimmäisen säkeen viimeistä sanaa *trade* (”Instruct mee, Lord, in the right trade”) vastaa neljässä vertailussa käytetyssä painoksessa sana *way* (*STC*, nrot 2715, 2715.5, 16594, 16595.5).

¹¹⁶ Achrelius [1670], f. C1r. Samassa yhteydessä Achrelius mainitsee isänsä myös hallinneen saksaa.

keskeisesti jäljittelyyn perustuvaksi.¹¹⁷ Taustalla oli humanistien ajatus autoritatiivista alkutekstiä luovasti tulkitsevan jäljittelyn (*imitatio*) hyväksyttävyydestä.¹¹⁸ 1640-luvulla Achrelius muokkasikin ainakin jonkin verran lähteenään käyttämiään psalmeja; Ericus Ulffin gratulaation kohdalla hän näyttää itsenäisesti kirjoittaneen puolet tekstistä. 1650- ja 1660-lukujen gratulaatioiden kohdalla ei minkäänlaisesta luovasta jäljittelystä voida enää puhua, vaan kyse oli pelkästä jäljentämisestä.

Achreliuksen toimintaa arvioitaessa on silti näissäkin tapauksissa syytä muistaa tekstien luonne tilapäisrunoutena, jolle *loci communes* -tyyppisten ilmausten viljely ja lähteiden merkitsemättä jättäminen ovat edelleenkin luonteenomaisia piirteitä. Nykypäivän vertailukohdaksi voi ajatella vaikkapa kuolinilmoitusten yhteydessä painettuja värssyjä. Vaikka runon tekijä tai alkuperä olisi tiedossakin, ei tätä tietoa läheskään aina ole tapana ilmoittaa. Uuden ajan alun tilapäisrunouden tutkimuksessa ei kysymystä runojen alkuperästä ole juurikaan sivuttu. Ei kuitenkaan liene syytä olettaa, että Achrelius olisi jäljittelystänsä ja jäljentämisestään ollut ainoa laatuaan esimerkiksi Turun Akatemian lukuisten tilapäisrunoilijoiden joukossa. Tämän tapaustutkimuksen perusteella gratulaatioiden lähdeaineistojen selvittämiseksi voisi olla laajempaa tarvetta.

Lähteet

1. Turun Akatemian väitöskirjat, puheet ja promootiokirjoitukset

Achrelius, Daniel [1670]. *Sermo funebris in exequiis clarissimi olim medici et in Academia Aboensi ejusdem facultatis professoris celebris Erii Danielis Achrelii, prima Maii a:o 1670*. Aboae: Petro Hansonio.

Alanus, Georgius Christophori 1647. *Disputatio physica de generatione viventium*. Resp. Laurentius Andreae Kempe. Aboae: Petrus Wald.

Alegreen, Elias Andreae 1645. *Oratio de academicarum & scholarum encomio*. Stockholmiae: Ignatius Meurerus.

Eurenus, Jacobus Abrahami 1653. *Pneumate pacifero, praeclaro praeside...* Aboae: apud viduam Petri Waldz.

Gratulationes viro ... d. m. Joanni Elai Tersero... 1648. Aboae: Petrus Wald.

Munthelius (Lagercrona), Johannes Matthiae 1644. *Encomium medicinae artis nobilissimae*. Aboae: Petrus Wald.

Nycopensis, Nicolaus Laurentii 1645. *Disputatio philosophica. De causa interna formali*. Resp. Ericus Erii Ulff. Aboae: Petrus Wald.

Rothovius, Gudmundus Jacobi 1644. *Oratio de dira illa vitae humanae peste voluptate*. Aboae: Petrus Wald.

¹¹⁷ Zim 1987, s. 1–42.

¹¹⁸ Ibid.

Solthovius, Johannes Erici 1644. *Encomium nobilissimae virtutis obedientiae*. Esipuhe: Ericus Achrelius 3.4.1642. Aboae: Petrus Wald.

Svenonius, Enevaldus Svenonis [1658]. *Disputatio politica de maiestate in genere*. Resp. Martinus Erici Agrelius. Aboae: Petrus Hansonius.

Thauvonius, Abrahamus Georgii [1656]. *Disputatio philosophica schiagraphiam*. Resp. Olaus Andreae Bergius. Aboae: â Petro Hansson.

Thuronius, Andreas Thuronis [1661]. *Disputatio inauguralis theoremata*. Resp. Nicolaus Olai Aurelius. Aboae: â Petro Hansonio.

Wexionius (Gyldenstolpe), Michael Olai 1644. *Disputatio politica II. De formis imperiorum et monarchae seu regis constitutione*. Resp. Johannes Laurentius Klingius. Aboae: Petrus Wald.

Wexionius (Gyldenstolpe), Michael Olai 1650. *Lib. III. Descriptionis imperij Sveo-Gothici*. Resp. Ericus Johannis Justander. Aboae: Petrus Wald.

Wexionius (Gyldenstolpe), Michael Olai 1653. *Disputatio ethica de actionum humanarum principijs*. Resp. Petrus Johannis Betulinus. Aboae: â Petro Wald.

Wexionius, Olaus Olai [1660]. *Dn. Michaelis Gyldenstålpens ... Paratitlorum in jus Suecanum provinciale*. Resp. Ericus Erici Falander. Aboae: Petrus Hansonius.

2. Toimitetut lähdejulkaisut

Consistorii Academici Aboensis äldre protokoller. Utgifna af Finska Historiska Samfundet. I ja II. 1884 ja 1887. Helsingfors: Finska Litteratursälskapets Tryckeri.

Jörgensen, Arne (toim.) 1940. *Kuninkaalliset ja kanslerin kirjeet 1640–1713*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Lagus, Vilh. (toim.) 1891. *Åbo Akademis studentmatrikel å nyo upprättad. Förra Afdelningen 1640–1740*. Helsingfors: Tidnings- & tryckeri-aktiebolagets tryckeri.

Porthan, Henrik Gabriel (toim.) 1801 Bilmark, Johannes. *Dissertationes Academicae De professoribus Reg. Acad. Aboënsis*. Teoksessa *Henrici Gabrielis Porthan Opera omnia*. XII. Edidit Porthan-Seura (Toivo Viljamaa, Veli-Matti Rissanen & Kaj Sandberg). Turku 2005: 397–453.

Sallander, Hans (toim.) 1968. *Uppsala Universitet Akademiska konsistoriets protokoll*. I: 1624–1636. Uppsala. Acta Universitatis Upsaliensis 18:1.

Sallander, Hans (toim.) 1969. *Uppsala Universitet Akademiska konsistoriets protokoll*. II: 1637–1640. Uppsala. Acta Universitatis Upsaliensis 18:2.

Schybergson, Carl Magnus (toim.) 1922. *Per Brahes brevväxling rörande Åbo Akademi, I: Per Brahes Brev*. Helsingfors: Mercators Tryckeri. Skrifter utgifna av Svenska Litteratursällskapet i Finland CLXIV.

Schybergson, Carl Magnus (toim.) 1932. *Per Brahes brevväxling rörande Åbo Akademi, II: Brev till Per Brahe, 1: 1639–1662*. Helsingfors: Mercators Tryckeri. Skrifter utgifna av Svenska Litteratursällskapet i Finland CCXXX.

Schybergson, Carl Magnus (toim.) 1938. *Per Brahes brevväxling rörande Åbo Akademi, II: Brev till Per Brahe, 2: 1662–1680*. Helsingfors: Mercators Tryckeri. Skrifter utgifna av Svenska Litteratursällskapet i Finland CCLXIV.

Stiernman, A. A. 1731. *Bibliotheca Suiogothica*. Holmiae: Hartwig Gercken.

3. Bibliografiat ja tietokannat

Bibliotheca Academiae Aboensis 1655. Aboae: apud Petrum Hanson.

Cowan, William A. 1913. *A Bibliography of the Book of Common Order and Psalm Book of the Church of Scotland 1556–1644*. Edinburgh: Edinburgh Bibliographical Society.

Drees, Jan 1995. *Deutschsprachige Gelegenheitsdichtung in Stockholm und Uppsala zwischen 1613 und 1719: Bibliographie der Drucke nebst einem Inventar der in ihnen verwendeten dekorativen Druckstöcke*. Stockholm. Acta Bibliothecae Regiae Stockholmiensis 56.

Early English Books Online (EEBO). Chadwyck-Healey.
Saatavissa: <http://eebo.chadwyck.com/home>

English Short Title Catalogue (ESTC). The British Library. Saatavissa <http://estc.bl.uk>

Melander, Toini 1953. *Personskrifter hänförande sig till Finland 1562–1713*. II. Helsinki. Helsingin yliopiston kirjaston julkaisuja XXII.

STC = Pollard, A. W. ja Redgrave, G. R. 1976–1991. *A Short-Title Catalogue of Books Printed in England, Scotland and Ireland, and of English Books Printed abroad 1475–1640*. I–III. 2. painos, toim. W. A. Jackson, F. S. Ferguson ja K. F. Pantzer. London: The Bibliographical Society.

Stiernman, A. A. 1719/1990. *Aboa literata. Turun Akatemian kirjallisuus. Näköispainos ja suomennos vuonna 1719 julkaistusta alkuteoksesta*. Suom. Reijo Pitkäranta. Jälkisanat Matti Klinge. Helsinki: SKS. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 518.

Vallinkoski, J. 1962–1969. *Turun Akatemian väitöskirjat 1642–1828*. Helsinki. Helsingin yliopiston kirjaston julkaisuja XXX.

4. Muut aikalaislähteet

Achrelius, Ericus [1632]. 2. Sam. 1. *Klagadhe Dawid thenna klaghan öffuer k. Saul och hans son Ionathan etc.* Vpsala: Eskill Matsson.

Achrelius, Ericus 1641. 2. Sam. 1. *Klagadhe Dawidh thenna klaghan öfwer k. Saul och hans son Jonathan, etc.* Stockholm.

The forme of prayers and ministration of the sacraments &c. vsed in the English Church at Geneua, approued and receiued by the churche of Scotland. Whereunto besydes that was in the former bokes, are also added sondrie other prayers, with the whole Psalmes of Dauid in English meter 1565. Edinburgh: Robert Lekpreuik.

Matthiae, Johannes 1626. *Libellus puerilis.* Holmiae: Ignatius Meurerus.

WBP = The Whole Booke of Psalmes collected into Englysh metre by T. Starnhold, J. Hopkins & others: conferred with the Ebrue, with apt Notes to syng them with al, Faithfully perused and allowed according to thordre appointed in the Quenes majesties Injunctions. Very mete to be used of all sortes of people privately for their solace & comfort: laying apart all ungodly Songes and Ballades, which tende only to the norishing of vyce, and corrupting of youth 1562. London: John Day.

Kirjallisuus

Aalto, Pentti 1986. Uusfilologiaa Turun Akatemiassa. *Album amicorum: Kirja- ja kulttuurihistoriallisia tutkielmia Eeva Mäkelä-Henrikssonille 29.7.1986.* Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto. Helsingin yliopiston kirjaston julkaisu 50: 13–23.

Bergius, Peter Jonas 1758. *Inträdes-tal, om Stockholm för 200 år sen, och Stockholm nu för tiden, i anseende til handel, och vetenskaper, särdeles den medicinska: hållit för Kongl. Vet. Academien d. 20. Aug. 1758.* Stockholm: Lars Salvius.

Bratt, Ingar 1977. *Engelskundervisningens framväxt i Sverige: Tiden före 1850.* Stockholm: Föreningen för Svensk undervisningshistoria. Årsböcker i Svensk undervisningshistoria 139.

Castrén, Gunnar 1927. Achrelius, Eerik. *Kansallinen elämäkerrasto.* I. Porvoo: Werner Söderström: 9.

Charlton, Kenneth 1987. 'False fonde bookes, ballades and rimes': An aspect of informal education in Early Modern England. *History of Education Quarterly* 27(4): 449–471

Daniell, David 2003. *The Bible in English: Its History and Influence.* New Haven: Yale University Press.

Enckell, Olof 1963. Suomen ruotsinkielinen kirjallisuus 1600–1770, suom. Rauni Puranen. *Suomen kirjallisuus, II: Ruotsin ajan kirjallisuus,* toim. Martti Rapola.

Helsinki: SKS, Otava: 335–450.

Enkvist, Nils Erik 1999. English studies in Finland: Past, present, and future. *Proceedings from the 7th Nordic Conference on English Studies*, toim. Sanna-Kaisa Tanskanen ja Brita Wårvik. Turku: University of Turku. *Anglicana Turkuensia* 20: 13–31.

Fagerlund, L. W ja Tigerstedt, Robert 1890. *Abo Universitets lärdomshistoria 1: Medicinens studium vid Åbo Universitet*. Helsingfors: Tidnings- & Tryckeri-Aktiebolagets tryckeri. Skrifter utgifna af Svenska Literatursällskapet i Finland XVI.

Fischer, Th. A. 1907. *The Scots in Sweden. Being a contribution towards the history of the Scot abroad*. Edinburgh: Otto Schulze & co.

Green, Ian 2000. *Print and Protestantism in Early Modern England*. Oxford: Oxford University Press.

Görlach, Manfred 1991. *Introduction to Early Modern English*. Cambridge: Cambridge University Press.

Heikel, Ivar A. 1940. *Helsingin yliopisto 1640–1940*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino.

Hovdhaugen, Even, Karlsson, Fred, Henriksen, Carol ja Sigurd, Bengt 2000. *The History of Linguistics in the Nordic Countries*. Societas Scientiarum Fennica.

Härmä, Juhani ja Suomela-Härmä, Elina 2007. 'Daignez agréer ce foible hommage...' Dédicaces et hommages dans les dissertations de l'Université royale de Turku. *L'art de la philologie. Mélanges en l'honneur de Leena Löfstedt*, toim. Juhani Härmä, Elina Suomela-Härmä ja Olli Välikangas. Helsinki: Société Néophilologique. Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki LXX: 101–129.

Jacobowsky, C. Vilh. 1928. Svenska studenter i Oxford ca. 1620–1740. *Personhistorisk tidskrift* 28: 105–133.

Kallinen, Maija 2000. Ericus Achrelius. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. 1997–Helsinki: SKS. *Studia Biographica* 4. (viitattu 29.9.2010). Saatavissa: <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/3852/>

Klami, Hannu-Tapani ja Mäkelä-Alitalo, Anneli 2001. Jacobus Petri Chronander. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. 1997– Helsinki: SKS. *Studia Biographica* 4. (viitattu 29.9.2010). Saatavissa: <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/2275>

Kleberg, Tönnes.1942. Engelskspråkig diktning i stormaktstidens Sverige. *Lychnos* 1942: 133–163.

Klinge, Matti 1987a. Opetus ja opiskelu. *Helsingin yliopisto 1640-1990*, I: *Kuninkaallinen Turun Akatemia 1640–1808*. Helsinki: Otava: 355–552.

Klinge, Matti 1987b. Perustaminen ja tarkoitus. *Helsingin yliopisto 1640-1990, I: Kuninkaallinen Turun Akatemia 1640–1808*. Helsinki: Otava: 12–107.

Klinge, Matti ja Antola, Leiko 1987. Oppi ja tiede. *Helsingin yliopisto 1640-1990, I: Kuninkaallinen Turun Akatemia 1640–1808*. Helsinki: Otava: 553–733.

Kårt Lefwernesbeskrifning öfwer M. Eric Achrelius, (förste) Medicinae Professor wid Kongl. Åbo Academie. *Åbo Tidningar 14.10.1793*.

Laasonen, Pentti 2000. Johannes Terserus. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. 1997–Helsinki: SKS. Studia Biographica 4. (viitattu 29.9.2010). Saatavissa: <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/453>

Laasonen, Pentti 2003. Katsaus saksalaisperäiseen kirjallisuuteen Suomessa 1600- ja 1700-luvuilla. *Vieraskielinen kirjallisuus Suomessa Ruotsin vallan aikana*, toim. Tuija Laine. Helsinki: SKS. Tietolipas 159: 104–113.

Laine, Tuija 2000. *Ylösherätys suruttomille. Englantilaisperäinen hartauskirjallisuus Suomessa Ruotsin vallan aikana*. Helsinki: SKS. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 775.

Laine, Tuija 2003. Englannin kielen ja englantilaisperäisen kirjallisuuden asema Suomessa 1600- ja 1700-luvuilla. *Vieraskielinen kirjallisuus Suomessa Ruotsin vallan aikana*, toim. Tuija Laine. Helsinki: SKS. Tietolipas 159: 152–181.

Leikola, Anto 1983. Käsitukset elollisesta luonnosta Turun akatemian ensi vuosikymmeninä. *Collegium scientiae: Suomen oppihistorian kehityslinjoja keskiajalta Turun akatemian alkuaikoihin*, toim. Jussi Nuorteva. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran Toimituksia 125: 223–252.

Lilius, Pirkko 1994. *Språkval och ordval i tilfällediktningen i Finland 1700–1749*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 587.

Livingston, Rev. Neil (toim.) 1864. *The Scottish Metrical Psalter of A.D. 1635, reprinted in full from the original work*. Glasgow: Maclure & Macdonald.

MacMeeken, J. W. 1872. *History of the Scottish Metrical Psalms*. Glasgow: McCulloch & Co.

Merisalo, Outi 2003. Ranskalainen ja italialainen kirjallisuus Suomessa 1600- ja 1700-luvuilla. *Vieraskielinen kirjallisuus Suomessa Ruotsin vallan aikana*, toim. Tuija Laine. Helsinki: SKS. Tietolipas 159: 126–151.

Nevalainen, Terttu 2006. *An Introduction to Early Modern English*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Nuorteva, Jussi 2001. Suurvaltakauden tiede Suomessa. *Suomen tieteen historia, I: Tieteen ja tutkimuksen yleinen historia 1880-luvulle*. Päätoimittaja Päiviö Tommila, toimitussihteeri Allan Tiitta. Helsinki: WSOY: 98–167.

Oksala, Päiviö 1963. Latinan- ja kreikankielinen kirjallisuus uudella ajalla. *Suomen kirjallisuus, II: Ruotsin ajan kirjallisuus*, toim. Martti Rapola. Helsinki: SKS, Otava: 451–477.

Pahta, Päivi 2008. The history of English studies in Finland. *European English Studies: Contributions towards the History of a Discipline, II*. Toim. Renate Haas ja Balz Engler. Leicester: The English Association, University of Leicester: 15–41.

Patrick, Millar 1949. *Four Centuries of Scottish Psalmody*. London: Oxford University Press.

Peikola, Matti 2001. 'How fair Aurora smiles at Aura's lovely shore': English panegyric in Academia Aboensis. *English in Zigs and Zags: A Festschrift for Marita Gustafsson*, toim. Risto Hiltunen, Keith Battarbee, Matti Peikola ja Sanna-Kaisa Tanskanen. Turku: University of Turku. *Anglicana Turkuensia* 23: 131–152.

Pekkanen, Tuomo 1983. Suomen uuslatinalainen runous ennen Turun akatemian perustamista. *Collegium scientiae: Suomen oppihistorian kehityslinjoja keskiajalta Turun akatemian alkuaikoihin*, toim. Jussi Nuorteva. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura. *Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran Toimituksia* 125: 99–120.

Perälä, Anna 1996. Typografinen aineisto ja sen tutkimus. *Kirjahistoria: johdatus vanhan kirjan tutkimukseen*, toim. Tuija Laine. Helsinki: SKS: 73–128.

Perälä, Anna 2000. *Suomen typografinen atlas 1642-1827*. I. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto.

Quislund, Beth 2008. *The Reformation in Rhyme: Sternhold, Hopkins and the English Metrical Psalter, 1547–1603*. Aldershot: Ashgate.

Ridderstad, Per S. 1980. Vad är tillfällesdiktning? En kort översikt. *Personhistorisk tidskrift* 76(3): 25–41.

Ridderstad, Wilhelm 1903. 'Gula Gardet' 1526–1903. *Bidrag till Kongl. Svea Lifgardes personallhistoria*. Stockholm: Centraltryckeriet.

Rossi, Leena 1995. Pro exercitiosta tohtorinväitökseen: Monenlaisia väitöskirjoja Turun Akatemiassa. *Perinteitä ja persoonia. Juhlakirja Turun yliopiston täyttäessä 75 vuotta*. Turku: Turun yliopisto: 35–45.

Rydberg, Sven 1951. *Svenska studieresor till England under frihetstiden*. Uppsala och Stockholm: Almqvist & Wiksell's Boktryckeri. Lychnos-bibliotheket 12.

Sacklén, Joh. Fredr. 1824. *Sveriges Läkare-Historia ifrån Konung Gustaf I:s till närvarande tid*. II:2. Nyköping: P.E. Winger.

Strömberg, John 1987. Ylioppilaat. *Helsingin yliopisto 1640-1990*, I: *Kuninkaallinen Turun Akatemia 1640–1808*. Helsinki: Otava: 291–354.

Tengström, J. J. 1836. *Chronologiska förteckningar och anteckningar öfver Finska universitetes fordna procancellor samt öfver faculteternas medlemmar och adjuncter, från universitetets stiftelse inemot dess andra sekulärer*. Helsingfors: G. O. Wasenius.

Vallinkoski, J. 1948. *The History of the University Library at Turku*, I: 1640–1722. Helsinki. Helsingin yliopiston kirjaston julkaisuja XXI.

Vallinkoski, J. 1949. Piirteitä suomalaisen väitöskirjan historiasta. *Bibliophilos* 8: 1–11.

Vanhat käsialat ja asiakirjat 1977. Helsinki: Valtionarkisto.

von Rohr-Sauer, Philipp 1938. *English Metrical Psalms from 1600 to 1660: A Study in the Religious and Aesthetic Tendencies of That Period*. Freiburg im Breisgau: Poppen & Ortman.

Wormald, Jenny 1981. *Court, Kirk, and Community: Scotland 1470–1625*. London: Edward Arnold.

Zim, Rivkah 1987. *English Metrical Psalms: Poetry as Praise and Prayer 1535–1601*. Cambridge: Cambridge University Press.

Matti Peikola, akatemiattutkija
filologisen tutkimuksen dosentti, Turun yliopisto
matti.peikola [apud] utu.fi